

CUVÂNT-ÎNAINTE

TITLUL VOLUMULUI reflectă cu prisosință personalitatea complexă a profesorului Liviu Maior, care a demonstrat, în circa o jumătate de veac de activitate în slujba muzei Clio, dar și a României, că știe să construiască nu doar proiecte științifice, profesionale, ci și politice, publice, toate durabile în timp. Domnul profesor Liviu Maior este astăzi un *istoric recunoscut* în țară și străinătate, cu impresionante contribuții în domeniul istoriei Transilvaniei și a României, tratate într-un context larg european, un *om politic și un diplomat*, apreciat pentru profesionalismul și loialitatea prin care a servit România, dar în același timp este și un *ctor* de instituții de cercetare în domeniul istoriei, de instituții școlare și de cultură. Domnia Sa este, prin urmare, ceea ce se cheamă un istoric participant, scriind și făcând deopotrivă istorie.

În peisajul general al istoriografiei românești, profesorul Liviu Maior este unul dintre cei mai apreciați specialiști din ultimele decenii, *Bibliografia selectivă* alăturată oferind suficiente argumente în acest sens. Conștient de importanța și necesitatea largirii bazei documentare pentru cunoașterea adecvată a istoriei României, profesorul Liviu Maior a editat, de-a lungul celor peste patru decenii de activitate istoriografică, importante surse documentare inedite, menite să stimuleze înțelegerea dintr-o nouă perspectivă a istoriei Revoluției de la 1848 din Transilvania, a istoriei mișcării naționale românești, a Războiului de Independență, a corespondenței politice a unora dintre cele mai importante personalități ale vieții publice românești din Transilvania. Preocupat de istoria modernă a României, Domnia Sa a cercetat cu deosebire mișcarea pentru emanciparea națională a românilor din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, publicând studii și cărți fundamentale privind Revoluția de la 1848, procesul de constituire a Partidului Național Român din Transilvania, organizarea și ideologia lui, Memorandul, relațiile românilor cu Habsburgii etc. Reformat, dar nu revoluționar al scrisului istoric românesc contemporan, demitizator, dar nu demolator al istoriei naționale, profesorul Liviu Maior a reconstituit istoria românilor transilvăneni de la stadiul formării și afirmării națiunii moderne până la desăvârșirea unității național-statale și formarea României Mari, într-o viziune integratoare de istorie românească și europeană.

În viața publică, din postura de om politic și diplomat, a promovat constant valorile naționale și interesele țării, cu scopul asigurării unui loc cât mai prestigios al României pe arena internațională, în concertul universal de națiuni.

*

NĂSCUT LA 2 octombrie 1940, în orașul Beclean, din județul Bistrița-Năsăud, profesorul Liviu Maior a urmat studiile primare și secundare în localitatea natală și apoi la Dej, iar pe cele superioare la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, promovând examenul de licență, în 1964, la Facultatea de Istorie și Filosofie. În cadrul aceleiași facultăți și universități a avut loc și consacrarea științifică oficială în cadrul breslei istoricilor, prin obținerea, în anul 1974, a titlului de doctor în istorie.

A urmat o strălucită carieră academică și universitară, parcurgând întreaga ierarhie, de la asistent (1964) și apoi lector până la conferențiar și profesor titular (1990) al Catedrei de istorie modernă a Universității „Babeș-Bolyai”. A deținut și calitatea prestigioasă de șef al acestei catedre, transferându-se apoi, în 1996, la Facultatea de Istorie a Universității din București. Din anul 1990, este și conducător de doctorat, îndrumând de-a lungul timpului zeci de generații de studenți, masteranzi și doctoranzi, deschizându-le noi orizonturi în cunoașterea istoriei moderne și în practicarea meseriei de dascăl.

Alături de carierele științifică și universitară pe care le-a ilustrat cu competență și profesionalism, profesorul Liviu Maior s-a implicat și în viața cetății, a devenit o persoană publică și o personalitate politică apreciată în țară și în străinătate. A condus ani la rând, din funcția de președinte, destinul clubului sportiv „Universitatea” Cluj, implicându-se nemijlocit în dezvoltarea sportului clujean.

Între 1992 și 1996, a îndeplinit funcția de ministru al învățământului, ulterior (din 1996) devenind senator în Parlamentul României și președintele Comisiei de integrare europeană, într-o perioadă extrem de importantă pentru aderarea României la instituțiile euroatlantice. În anii 1991-1992 a obținut bursa „Robert Schuman” a Parlamentului European, precum și o bursă NATO, dobândind expertiză în diplomație și relațiile internaționale, pentru ca, între 2003 și 2005, să dețină calitatea de ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Canada.

Implicarea instituțională internă și internațională a reprezentat o constantă a personalității profesorului Liviu Maior în ultimele decenii: între 1992 și 1996 a exercitat funcția de președinte al Comisiei Naționale UNESCO, în 1994 a fost vicepreședinte al Conferinței Mondiale UNESCO, precum și vicepreședinte al Conferinței Europene a Miniștrilor Educației de la Madrid: în perioada 1994-1995 a fost membru în Comitetul Mixt ONU-UNESCO pentru Drepturile Copilului etc. Prestigiul, experiența și expertiza Domniei Sale au condus și la calitatea de membru al Grupului de reflecție condus de fostul președinte al Franței, Valéry Giscard d'Estaing, grup care a elaborat Constituția europeană. Este membru al Comisiei de istoria relațiilor internaționale din cadrul Comitetului Internațional al Istoricilor (Milano), precum și membru în comitetele de redacție ale mai multor publicații, organizator al unor conferințe internaționale de înaltă ținută științifică. A fost visiting profesor în SUA (1974-1975, 1977-1978, 1981-1982) și a efectuat mai multe stagii de documentare și specializare în Belgia, Franța, Anglia, Italia, Germania, Austria, Ungaria.

A fost primul director al Centrului de Studii Transilvane, reînființat în anul 1991, sub președinția de onoare a lui David Prodan, organizând într-o formă modernă activitatea acestei instituții științifice. Centrul de Studii Transilvane (creat în 1942 și interzis în 1948), la reînființarea căruia Domnia Sa a avut o contribuție esențială, este și astăzi, la aproape două decenii de la reparație, singura instituție din țară

care difuzează constant în străinătate cărți și reviste în exclusivitate în limbi străine, care prezintă dintr-o perspectivă multiplă istoria și civilizația românească, dar și specificul etniilor și confesiunilor din acest spațiu transilvan. O realizare meritorie a profesorului Liviu Maior o constituie revitalizarea din 1991 a publicației Centrului de Studii Transilvane, *Revue de Transylvanie*, revistă trimestrială cunoscută azi sub titlul de *Transylvanian Review/Revue de Transylvanie*.

Recunoașterea realizărilor profesionale nu a întârziat să apară, în anul 1995 Domniei sale atribuindu-i-se premiul Academiei Române pentru lucrarea *Alexandru Vaida-Voevod, între Belvedere și Versailles* (Cluj-Napoca, 1993); în 2004 a fost decorat cu Ordinul Steaua României în Grad de Cavaler, iar în anii 2007 și 2008 i s-au decernat titlurile de doctor honoris causa ale universităților „Petru Maior” din Târgu-Mureș și, respectiv, „Lucian Blaga” din Sibiu.

*

A NE încumeta la conturarea unui portret intelectual – cu accent pe viziunea istorică – al profesorului Liviu Maior este o întreprindere dificilă și chiar riscantă, mai ales că multe dintre lucrări urmează să iasă la iveală de-acum încolo. Totuși, o vom face, convingi de relativismul tentativei noastre, cu scopul de a oferi cititorului doar o schiță a unei complexe personalități.

Specializat în istorie modernă, profesorul Liviu Maior a înțeles din prima clipă rolul fundamental al izvoarelor pentru cercetarea științifică a trecutului. În același spirit, a făcut mereu distincția necesară între pasionatul de istorie și specialist, pretinzând pentru cel din urmă nu atât un orizont nemărginit de cunoștințe, cât un instrumentar de lucru, un set de metode ale „meseriei de istoric”, pe care amatorii nu le pot însuși și stăpâni niciodată. Pornind de la o astfel de concepție și conștient de volumul imens de surse de arhivă – disponibile, dar necercetate – pentru secolul al XIX-lea și pentru începutul secolului al XX-lea, istoricul a început și a desfășurat o intensă muncă de culegere, prelucrare și restituire a lor, concretizată în volume dedicate marilor momente ale afirmării naționale, în context european. Apoi, a îndemnat și instruit generații întregi de tineri istorici să facă același lucru, convins că scrisul istoric în afara izvoarelor se diluează, devine eseu, literatură, memorialistică, discurs politic sau artistic ori chiar text propagandistic. În plus, mesajul cercetătorului Liviu Maior a fost acela că istoria noastră modernă, deși cunoscută în linii mari, este lacunară încă în informații de bază, care, odată introduse în circuitul specialiștilor și al publicului, pot schimba radical imaginea generală asupra epocii și asupra unor teme speciale.

În a doua parte a carierei, fără să renunțe nicio clipă la investigarea izvoarelor inedite, a trecut la elaborarea unor sinteze de amploare privind Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, mișcarea de emancipare națională și constituirea, organizarea și funcționarea Partidului Național Român, Memorandumul, viața și activitatea lui Alexandru Vaida-Voevod sau raporturile românilor cu puterea habsburgică. Cu precădere în cele mai recente creații ale sale, profesorul Liviu Maior a introdus și impus o viziune inovatoare asupra segmentului de timp menționat din istoria românilor (1848-1920), scoțând la lumină interpretări surprinzătoare ale modernității, ale locului și rolului românilor în cadrul imperiilor austriac și dualist. Viziunea istoricului propune o tratare plurivalentă între istoria oficială și viața cotidiană, îmbinând diferite

puncte de vedere asupra mersului societății, provenite deopotrivă de la oameni politici și țărani, de la clerici și laici, de la militari și pacifiști.

Corecția cea mai semnificativă a vechilor clișee vine din prezentarea raporturilor românilor cu puterea centrală, în speță cu dinastia de Habsburg. Abordarea pornește de la viziunile extreme impuse până în prezent, în legătură cu rolul imperiilor și al Imperiului Habsburgic în special, privite fie ca expresie a hipercentralizării, a puterii absolute, a unui control sever al supușilor de diferite națiuni și confesiuni, gata oricând de răzvrătire, ținuți ca într-o închisoare, plini de ură și nemulțumiți, pe de o parte, fie ca marcă a unei frății generalizate, în care viața patriarhală se derula lin, în fidelitate și credință, față de Dumnezeu și Coroană, în liniște și fericire universală, pe de altă parte. Cum în istoriografia română, datorită unor împrejurări speciale care au restrucurat Imperiul Austriac după 1867 și mai ales datorită „comenzii sociale” din deceniile regimului comunist, s-a exacerbât prima formă de analiză – critică, severă, acuzatoare, la adresa Imperiului Habsburgic –, îndreptările propuse de profesorul Liviu Maior au îmbrăcat o haină anumită, în acord cu această situație.

Constatând că românii – ca și croații, sârbii, slovacii, bosniacii musulmani, polonezii etc. – au fost fideli monarhiei, formând tabăra loialiștilor dinastici, istoricul caută să descopere mecanismele acestei poziții, generatoare de atitudini pe măsură. Cercetarea pornește de la antecedentele secolului al XIX-lea, de la împrejurările Secolului Luminilor, de la tenta de echilibru pe care o aduc Habsburgii pentru românii transilvani în raport cu stările (națiunile), mai clar, cu grupurile privilegiate. Analiza îmbină cu metodele istorice consacrate sau mai moderne un arsenal adoptat dinspre sociologie și politologie, axat pe binomul centru-periferie, pe relevarea slăbiciunii centrului, incapabil să mai gestioneze periferia. Momentul critic l-a reprezentat – după cum reiese din reconstituirea profesorului Liviu Maior – anul 1867, al încheierii contractului dualist, când loialitatea ar fi trebuit să treacă în cazul românilor și al altora dinspre Viena spre Buda (Budapesta), ceea ce nu s-a întâmplat. Abandonarea de către supușii nemaghiari răsăriteni a noului centru, fixat artificial și nepopular, a fost începutul sfârșitului. Totuși, în deceniile care au urmat – demonstrează exegetul nostru – evoluțiile au fost destul de sinuoase, așa cum și identitățile au fost variate. Autorul aduce în atenție solidaritățile concomitente care pot marca viața unui om, de la familie, localitate și regiune până la națiune, sau de la profesie până la genul uman ori de la cele formate prin liberul consens până la cele impuse de soartă.

Corectând clișeele și erorile istoriografiei române, marcate de marea împlinire națională de la 1918 sau de rigorile impuse de comunism, autorul urmărește în chip realist destinul românilor din monarhia habsburgică, atrăgând atenția asupra unor aspecte ignorate, trecute cu vederea în chip intenționat ori chiar distorsionate. Se deschide astfel în fața cititorului un nou univers, în care românii nu mai apar doar asupriți, discriminați și disprețuiți – cum, de altfel, erau, în mare măsură și din multe puncte de vedere –, ci și înscși în mecanismul de funcționare al unui stat, ca soldați, educatori, administratori, judecători, preoți etc. Pornind de la explicarea acestor posturi ale vieții cotidiene din Austria și Austro-Ungaria, autorul vede situația românilor integrată în structura generală a Imperiului, în relația cu România, în arena internațională și în mersul noii construcții europene de la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea. De aceea, după analiza întregului proces al mișcării de emancipare națională a românilor – de la formele tumultuoase și chiar violente până la cele organizatorice și instituționale politice –, profesorul Liviu

Maior a trecut la aspecte mai profunde, de structuri generale reflectate în mentalități. Astfel, pentru prima oară este aprofundată la noi noțiunea de „patriotism dinastic”, explicată prin proiectele românești de organizare a statului, emanate de elită în general și de personalități precum George Barițiu, Avram Iancu, Mihai Eminescu, Andrei Șaguna, Alexandru Vaida-Voevod și alții. Funcționarea loialismului dinastic românesc este atestată în primul rând prin armată (de la regimentele de graniță până la formele moderne de organizare, de după 1848), prin administrație, justiție, confesiune și educație. În finalul acestor demersuri din anii din urmă, cercetătorul a evidențiat, pornind de la surse, o altă lume românească transilvană, plasată pe o traiectorie pe care ea efectiv a trăit-o, dar noi, urmașii, am uitat-o ori am pervertit-o. Astfel, drumul românilor de la loialitatea dinastică la identitatea națională și de la fidelitatea față de casa de Habsburg la credința în națiune și în Regatul României apare reconstituit în chip natural, dând impresia normalității, a mersului firesc al lucrurilor.

Până la acest firesc a fost însă o muncă de decenii, depusă de profesorul Liviu Maior, care a atins nu numai vârsta maturității creatoare, ci și aceea a echilibrului interpretativ. În istoriografia română, ca și în viața românească în general, se afirmă cu tărie extremele. Creatorii români au fost rareori capabili să caute și să descopere calea de mijloc. E drept că echilibrul este un lucru rar – romanii spuneau că această cale de mijloc este de aur (*aurea mediocritas*) –, merit doar aleșilor. Profesorul Liviu Maior face parte dintre acești aleși, dintre acești istorici și intelectuali rari, destinați să ilumineze în chip realist, să transmită mesaje lizibile și pline de farmec, care să poată fi cu ușurință preluate de oameni. S-a ferit să cadă în capcana detractorilor, chiar și atunci când linia oficială condamnă la unison „jugul de fier austriac”, așa cum astăzi a știut să nu reînvie nostalgia cafenelelor literare după o monarhie dunăreană, dătătoare numai de pace și ordine, de bunăstare și liniște.

Credem că această limpezime interpretativă îi vine din inteligența nativă, din educație, din solida cultură istorică, dobândită printr-o muncă asiduă, stăruitoare și realistă. Dar poate mai este ceva, și anume lungul șir de înaintași transilvani, cu destinul cărora s-a identificat de la început, de la care a preluat tenacitate, forță, hotărâre, dar și toleranță, înțelegere pentru altul, pentru cel diferit, însă apropiat.

Profesorul, istoricul și omul Cetății numit Liviu Maior ne-a oferit nouă, tuturor elevilor și colegilor săi, o admirabilă lecție de viață – fiindcă istoria înseamnă, înainte de toate, viață trăită intens, iar trecutul este, în fapt, prezentul de odinioară –, o lecție care continuă, care este receptată, apreciată și așteptată în continuare. Este acesta un mesaj de om și de dascăl pe care îl primim cum se cuvine, cu realism, sinceritate și sobrietate, fără lamentări și sentimentalisme – așa cum știm că îi place Profesorului –, întru perpetuarea cunoașterii istorice, a adevărului omenește posibil.

Omagiul nostru nu vine numai prin aceste cuvinte – sărace față de bogăția mesajului Domniei Sale –, ci mai ales prin continuarea temelor de cercetare deschise în cariera sa, teme din care acest volum prezintă doar o mostră. Mulțumirea Domniei Sale de a-și vedea continuate drumurile deschise în cercetare se împletește cu mândria noastră de a-i fi fost studenți, doctoranzi și învățăcei, pe calea spinoasă a „meseriei de istoric”.